

Načini građenja množine imenica druge deklinacije koje se proširuju infiksom -t

U okviru rada se proučavaju načini građenja množine imenica druge deklinacione promene, koji mogu biti sistemski i supletivni. Cilj rada je klasifikacija ovih imenica prema načinu građenja množine. Sastavljen je spisak od 152 imenice, koje su na početku podeljene u dve grupe: živo i neživo. U okviru grupa su pravljene kategorije prema tome da li i koje oblike množine imaju ove imenice. Ustanovljene su pravilnosti i izvršena je kategorizacija imenica. Takođe je vršeno poređenje sa opisom datim u knjizi "Savremeni srpskohrvatski jezik".

Uvod

U srpskom jeziku postoje četiri deklinacije imenica. Po drugoj deklinaciji menjaju se imenice srednjeg gramatičkog roda, koje se u nominativu jednine završavaju na -o/-e (*pile*). Osnova ovakvih imenica se završava vokalom, pa ju je prilikom deklinacije potrebno proširiti infiksima -n/-t (*gen. jed. pileta*) (Stevanović 1989).

Imenice čija se osnova proširuje infiksom -t imaju mogućnost pojave supletivne množine. Supletivna množina nije množina koja odgovara deklinacionom tipu imenice (sistemska množina), već ona koja se za nju vezuje semantičkim putem. U ovom slučaju, pod supletivnim množinama se podrazumevaju zbirne imenice na -ad (*pilead*), dalje u radu označene kao 1. supletivna množina, i sistemska množina imenica muškog roda koje pripadaju prvoj deklinacionoj vrsti (*pilići*), označena kao 2. supletivna množina.

U *Savremenom srpskohrvatskom jeziku* Mihaila Stevanovića opisano je da imenice koje označavaju mlada živa bića nemaju sistemsku množinu, već isključivo supletivnu. Takođe se pominje da imenice

koje označavaju stvari i predmete imaju pravilnu sistemsku množinu druge deklinacije, ali i da mogu koristiti zbirne imenice na -ad kao množinski oblik.

Cilj rada je kategorizacija ove grupe imenica prema načinu građenja množine. U radu će biti ispitano da li se i kod imenica koje označavaju stvari i predmete javlja oblik 2. supletivne množine, kao i to da li se sistemska množina po drugoj deklinacionoj promeni uvek javlja.

Materijal i metode

Građa za ovaj rad sastoji se od 152 imenice sakupljene iz gramatike, rečnika, Korpusa savremenog srpskog jezika Matematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i usmenim anketiranjem polaznika Istraživačke stanice Petnica. Imenice su analizirane pomoću knjige "Savremeni srpskohrvatski jezik" Mihaila Stevanovića i rečnika Srpske akademije nauka i umetnosti (RSANU) i Matice srpske (RMS).

Imenice koje počinju slovima pre slova N, proveravane su u RSANU, jer je pri obradi građe bilo dostupno samo 14 od do sada izašlih 17 tomova ovog nedovršenog rečnika. Ostale imenice su proveravane u RMS.

Reči su podeljene na dve osnovne grupe: **živo** i **neživo**. U grupu **živo** spadaju mladunčad, tj. mlada živa bića i njihovi deminutivi i hipokoristici. Grupa **neživo** obuhvata stvari i predmete, kao i njihove deminutive i hipokoristike.

U okviru grupa je izvršena kategorizacija prema načinu na koji imenice grade množinu, pri čemu su podaci iz rečnika uzimani kao osnovni kriterijum pri podeli.

Miloš Košprdić (1988), Irig, Zmaj Jovina 107, učenik 4. razreda Gimnazije "Isidora Sekulić" u Novom Sadu

Analiza i diskusija

Grupa **živo**

Grupa imenica **živo** obuhvata imenice koje označavaju mlada živa bića i mladunčad, kao i deminutive i hipokoristike takvih imenica. U okviru ove grupe nalaze se imenice koje poseduju jednu ili obe supletivne množine, kao i sistemsku množinu po prvoj deklinacionoj promeni. Ova grupa je dalje podeljena na četiri kategorije.

1. kategorija: Imenice koje poseduju 1. supletivnu množinu. U tabeli 1 nalaze se imenice koje kao supletivnu množinu poseduju zbirne imenice na *-ad*. U okviru same kategorije mogu se uočiti dodatna raslojavanja.

Tabela 1

imenica	1. supletivna množina	deminutiv na <i>-(č)ić</i>
<i>lane</i>	lanad	
<i>mladunče</i>	mladunčad	<i>mladunčić</i>
<i>ptiče</i>	ptičad (zbirna imenica)	
<i>momče</i>	momčad; <i>momčadija</i>	<i>momčić</i>

U rečnicima je za deo imenica eksplicitno navedeno da je njima odgovarajuća zbirna imenica na *-ad* njihova 1. supletivna množina (*lane* > *lanad*, *živinče* > *živinčad*). Pored njih, javljaju se i imenice kod kojih nije eksplicitno navedeno da poseduju supletivnu množinu, već samo da imaju zbirne imenice na *-ad* (*ptiče* > *ptičad*, *slonče* > *slončad*, *goveče* > *govečad*). Takođe, javljaju se i primeri koji imaju dva oblika 1. supletivne množine, gde drugi oblik predstavlja zbirnu imenicu na *-adija* (*momče* > *momčad* > *momčadija*, *pače* > *pačad* > *pačadija*), kojom se iskazuje ekspresivnost.

U okviru ove kategorije javljaju se imenice za koje su u rečniku navedeni deminutivi na *-(č)ić*. Ovo je bitno pomenuti, jer, iako nije navedeno, postoji mogućnost da bi sistemska množina ovih deminutiva mogla biti preuzeta kao 2. supletivna množina imenica koje se za njih semantički vezuju (*mladunče*, *mladunčić* > *mladunčići*).

Ova kategorija sadrži i imenicu *jaganjce*, koja se u jednini, osim po drugoj deklinaciji, menja i po prvoj deklinaciji, i tu svoju osobinu prenosi i na

množinske oblike, tako da pored 1. supletivne množine poseduje i sistemsku množinu po prvoj deklinacionoj promeni (*jaganjce jaganjčad jaganjca*).

2. kategorija: Imenice koje poseduju obe supletivne množine. Tabela 2 sadrži imenice za koje su obradom građe ustanovljene i 1. i 2. supletivna množina.

Tabela 2

imenica	1. supletivna množina	2. supletivna množina	deminutiv
<i>jagnje</i>	jagnjad	<i>jagnjići</i>	
<i>pače</i>	pačad (zbirna imenica)	<i>pačići</i>	<i>pačić</i>
<i>siročē</i>	siročad (zbirna imenica)	<i>siročići</i>	
<i>magare</i>	magarad	<i>magarići</i>	<i>magarić</i>

Ovde se, takođe, mogu uočiti izvesne razlike među samim imenicama. Naime, postoje imenice kod kojih su oba oblika supletivne množine eksplicitno data u rečnicima (*magare magarad magarići*, *jare jarad jarići*). Pored ovih, postoje i imenice kod kojih 1. supletivna množina nije eksplicitno data, već se navode samo oblici zbirnih imenica na *-ad* (*siročē* > *siročad*, *pile* > *pilad*).

U okviru ove kategorije postoje imenice koje imaju deminutive na *-(č)ić*, ali i one koje ih nemaju. Stoga se ne može tačno utvrditi da li je 2. supletivna množina u svim slučajevima nastala preuzimanjem sistemske množine ovih deminutiva, ili je na osnovu primera kod kojih je to slučaj baziran tvorbeni sistem koji je poslužio stvaranju 2. supletivne množine i za one imenice koje nemaju deminutive na *-(č)ić*.

3. kategorija: Imenice bez množine. U okviru tabele 3 nalaze se imenice za koje pretragom nisu pronađeni množinski oblici. Karakteristično je i to da se neke od ovih imenica u jednini menjaju, pored druge, i po prvoj deklinaciji.

Tabela 3

imenica	značenje
<i>lanašce</i>	deminutiv i hipokoristik od <i>lane</i>
<i>lanešce</i>	deminutiv i hipokoristik od <i>lane</i>
<i>ćurence</i>	deminutiv i hipokoristik od <i>ćure</i>
<i>kućence</i>	deminutiv i hipokoristik od <i>kuće</i>

Imenice iz ove kategorije su deminutivi i hipokoristici koji pripadaju imenicama subjektivne ocene građene sufiksima *-ašce*, *-ešce*, *-ance*, *-ence*. Objašnjenje za nepostojanje množine kod ovih imenica može se naći u tome što imenice subjektivne ocene izvedene ovim sufiksima na ekspresivniji način iskazuju subjektivnost i emocionalnu vezanost od drugih imenica subjektivne ocene. Upotrebom imenica sadržanih u tabeli 3, stavlja se do znanja da je biće o kom se govori drago i jedinstveno, pa je samim tim upotreba množinskih oblika nepotrebna.

4. kategorija: Imenice sa potencijalnom 2. supletivnom množinom. Tabela 4 sadrži imenice za koje u rečnicima nisu dati oblici množine.

Tabela 4

imenica	deminutiv
<i>seljače</i>	seljačić
<i>sinovče</i>	sinovčić

U rečnicima se javljaju deminutivi na *-(č)ić* koji se takođe odnose na iste imenice kao i imenice druge deklinacije iz ove tabele. Time se javlja pretpostavka da imenice druge deklinacije iz ove kategorije preuzimaju sistemsku množinu deminutiva na *-(č)ić* kao svoju supletivnu (*seljačić* > *seljačići*), a da to samo nije eksplicitno navedeno u rečnicima.

Grupa neživo

Grupa imenica **neživo** obuhvata imenice koje označavaju predmete i stvari i njihove deminutive i hipokoristike. U okviru ove grupe formirane su četiri kategorije.

1. kategorija: Imenice bez opisane množine. Ova kategorija ima dve osnovne potkategorije: (1) imenice koje se završavaju sufiksom *-če* i nemaju opisan nikakav oblik množine, i (2) imenice subjektivne ocene na *-ce* i *-ence* koje potencijalno imaju oblik sistemske množine po prvoj deklinaciji.

U tabeli 5 nalaze se isključivo imenice sa sufiksom *-če*. Za njih u rečnicima nisu navedeni ni sistemski ni supletivni množinski oblici.

Pronađeni su deminutivi na *-(č)ić* koji sa ovim imenicama "umanjuju" iste predmete i stvari. Shodno tome, može se sa velikom verovatnoćom pretpostaviti da imenice iz tabele 5 preuzimaju nji-

hovu sistemsku množinu kao svoju 2. supletivnu. Kako nemaju oblike zbirnih imenica na *-ad*, to je jedini način za iskazivanje množine. U tabelu je uključena i imenica *ceduljče*, za koju u rečniku nije pronađen odgovarajući deminutiv na *-(č)ić*.

Tabela 5.

imenica	deminutiv na <i>-(č)ić</i>
<i>sanduče</i>	sandučić
<i>lonče</i>	lončić
<i>ceduljče</i>	

U tabeli 6 nalaze se imenice subjektivne ocene koje se završavaju sufiksima *-ce* i *-ence* i koje imaju potencijalnu promenu po prvoj deklinaciji.

Tabela 6

imenica
<i>čebence</i>
<i>parčence</i>
<i>ostrvce</i>

Za ove imenice nisu navedeni ni prvi ni drugi oblik supletivne, kao ni sistemska množina po drugoj deklinaciji. Za neke imenice je navedeno da se menjaju po prvoj deklinaciji: za imenice *seoce* i *jezerce* je eksplicitno navedeno da imaju množinu po prvoj deklinaciji, za ostale je samo pomenuta promena po prvoj deklinaciji, dok za imenice *parčence* i *klupčence* ova promena uopšte nije navedena.

Za razliku od imenica subjektivne ocene iz grupe **živo**, ovim imenicama se ne može pripisati tolika ekspresivnost pri izražavanju subjektivnog odnosa prema nekom predmetu, te se stoga može smatrati da one grade množinske oblike (*ostrvce* > *ostrvca*, *degmence* > *dugmenca*). Takođe, pošto su sve imenice iz ove tabele oblički izuzetno slične, bilo bi neobično da se kod jednih sistemsku množinu po prvoj deklinaciji javlja, a kod drugih ne. Iz svega ovoga se nameće pretpostavka da je tokom sastavljanja rečnika načinjen propust oko tačnog navođenja paradigme ovih imenica, te da sve one poseduju sistemsku množinu po prvoj deklinacionoj promeni.

2. kategorija: Imenice koje poseduju sistemsku i 1. supletivnu množinu. U okviru tabele 7 nalaze se

imenice koje imaju sistemsku množinu i 1. supletivnu množinu.

Tabela 7

imenica	1. supletivna mn.	sistemska mn.
<i>bure</i>	burad	<i>bureta</i>
<i>staklo</i>	staklad (zbirna imenica)	<i>stkleta</i>
<i>uže</i>	užad	<i>užeta</i>

Supletivna množina nije eksplicitno data kod imenica *staklo*, *puce* i *dugme*, već je navedena samo zbirna imenica na *-ad*. Imenice *staklo*, *puce* i *uže*, pored sistemske množine po drugoj, imaju i sistemsku množinu po prvoj deklinaciji: *stakla*, *puca* i *uža*. Imenice *bure* i *parče* imaju deminutiv na *-(č)ić*. Imenice *hurič* i *parčić*. Takođe, javlja se i imenica *staklič*, ali ona nije deminutiv u odnosu na *staklo*, već označava *sudič od stakla*. To znači da bi iz ove kategorije jedino imenice *bure* i *parče* mogle imati 2. supletivnu množinu, preuzimajući sistemsku od svojih deminutiva.

Ovoj grupi imenica se priključuje i imenica *zvonca*. U rečniku nije dato da ona ima sistemsku množinu, ali zato *Gramatika srpskohrvatskog jezika* propisuje postojanje sistemske množine, i to i po prvoj i po drugoj deklinacionoj promeni (*zvonca*, *zvonceta*).

3. kategorija: Imenice sa 1. supletivnom množinom. Tabela 8 sadrži imenice sa sufiksom *-če* koje poseduju 1. supletivnu množinu, i imenice subjektivne ocene na *-ce* i *-ence*, koje pored 1. supletivne imaju i 1. sistemsku množinu.

Tabela 8

imenica	1. supletivna množina
<i>konopče</i>	konopčad
<i>prozorče</i>	prozorčad (zbirna imenica)
<i>drvce</i>	drvcad

Sve imenice iz ove kategorije imaju 1. supletivnu množinu, ali ona kod imenica *prozorče* i *podrumče* nije eksplicitno data. Imenice *prozorče*, *zrnca* i *konopče* imaju i deminutivni oblik na *-(č)ić*, pa postoji mogućnost da preuzimaju njihovu sistemsku množinu kao svoju 2. supletivnu.

Ovde su sadržane i imenice subjektivne ocene na sufikse *-ce* i *-ence* (*zrnca*, *drvce*). One imaju sistemsku množinu po prvoj deklinaciji, što se eksplicitno navodi u rečnicima. Ovo ide u prilog ranijoj tvrdnji da sve imenice subjektivne ocene iz grupe **neživo** imaju sistemsku množinu po prvoj deklinacionoj promeni (*zrnca*, *drvca*).

4. kategorija: Imenice sa 2. supletivnom množinom. U tabeli 9 su imenice kojima je zajednička karakteristika da imaju 2. supletivnu množinu.

Tabela 9

imenica	2. supletivna množina
<i>đule</i>	đulići
<i>jastuče</i>	jastučići

Imenice *jastuče* i *klupče* imaju svoj deminutivni oblik na *-(č)ić*, čiju sistemsku množinu preuzimaju kao svoju supletivnu. Deminutiv koji morfološki ide uz imenicu *đule* glasi *đulić*, ali je ova reč rezervisana za deminutiv imenice *dul* (ruža), pa se u ovom slučaju ne može reći da je supletivna množina ove imenice u stvari preuzeta sistemska množina njenog deminutiva na *-(č)ić*. Isto važi i za imenicu *kube*, samo što u ovom slučaju ne postoji ni homografnii deminutiv.

Imenice *kube* i *đule* imaju sistemsku množinu po drugoj deklinaciji (*kubeta*, *đuleta*), a *đule* i *klupče* i 1. supletivnu množinu (*đulad*, *klupčad*).

Zaključak

U okviru druge deklinacione promene javljaju se zakonitosti pri građenju množine imenica, što je rezultiralo klasifikovanjem ovih imenica u dve grupe (**živo** i **neživo**) i podelom svake od grupa na četiri kategorije.

Pokazalo se da se u okviru grupe **živo** mogu javiti oblici sistemske množine po prvoj deklinaciji, što u literaturi nije bilo konstatovano. Takođe je utvrđeno da velika većina imenica iz grupe **neživo** nema sistemsku množinu po drugoj deklinaciji. One uglavnom poseduju 1. supletivnu množinu. Kod nekih se javlja i 2. supletivna množina, što takođe nije navedeno u literaturi kao jedan od mogućih načina građenja množinskih oblika.

Utvrđeno je da imenice subjektivne ocene na sufikse *-ence*, *-ance*, *-ešce*, *-ašce*, koje pripadaju grupi **živo** nemaju množinske oblike. Ovo se može tumačiti time što se njima na veoma ekspresivan način izražava subjektivan stav i emocionalna vezanost za neko živo biće. U skladu sa tim, upotreba množinskih oblika smatra se krajnje nepotrebnom, jer bi samo postojanje množine kod ovih imenica dovelo do kontradiktornosti sa njihovom gore navedenom osobinom.

Kod imenica subjektivne ocene koje pripadaju grupi **neživo**, postoji množina po prvoj deklinaciji. Postojanje množine je, u ovom slučaju, sasvim opravdano, jer ove imenice nemaju u toj meri izraženu ekspresivnost pri iskazivanju subjektivnosti kao iste imenice iz kategorije **živo**, jer one ne referišu prema živim bićima, već prema stvarima i predmetima. Ovo su, ujedno, i jedine imenice iz grupe neživo koje imaju i deklinaciju prve vrste.

U grupi **živo** pronađen je još jedan način građenja množine, a to je upotreba zbirnih imenica na *-adija*, koje se koriste za pojačavanje ekspresivnosti.

Bitno je pomenuti da je uočena nedoslednost u beleženju paradigme imenica druge deklinacije u rečnicima. U nekim slučajevima nije eksplicitno bilo navedeno da imenice poseduju 1. supletivnu množinu, iako su bile date zbirne imenice na *-ad*, koje je i reprezentuju. Takođe, za imenice koje su morfološki izuzetno slične, bili su davani različiti podaci o posedovanju množine. Konkretno primer su imenice subjektivne ocene iz grupe **neživo** – za jedan deo njih bilo je eksplicitno dato da imaju množinski oblik po prvoj deklinaciji, kod drugih je bila data samo promena u jednini, a čak su se javljali slučajevi gde promena po prvoj deklinaciji nije bila pomenuta.

Pored toga nije se moglo utvrditi da li 2. supletivna množina uvek nastaje preuzimanjem sistemске množine od deminutiva na *-(č)ić*, jer je u rečnicima bilo i slučajeva u kojima su se javljali i u

kojima se nisu javljali deminutivi na *-(č)ić* kod onih imenica koje poseduju 2. supletivnu množinu. Takođe, ni za sve imenice koje su imale deminutive na *-(č)ić* nije potvrđeno da poseduju 2. supletivnu množinu. Uzrok za ovo bi mogla biti i nedoslednost pri navođenju u rečnicima.

U ovom radu se nismo bavili vlastitim imenicama i imenicama koje predstavljaju stanovnike određenih geografskih pojmova, a koje se takođe menjaju po drugoj deklinaciji. Preporuka za nastavak istraživanja bi bilo uključivanje i ovih imenica u građu za istraživanje, čime bi se napravilo upotpunjeno istraživanje imenica druge deklinacije i uopštiti zaključci o njima.

Literatura

Stevanović M. 1989. *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Beograd: Naučna knjiga

Miloš Košprdić

Forms of Plural in Second Noun Declination in Serbian

This paper analyzes different forms of plural in the second declination nouns in the Serbian language. The aim of this research is to classify these nouns with respect to the forms of plural. The corpus consists of 152 nouns which were divided into 2 groups: animate and inanimate. The groups were then divided into several categories and we showed that there is a pattern in form-building. We also compare our results with the description given in the grammar of Serbian language.

